

การสื่อสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2558 ISSN 1906 - 7062

โอกาสและอุปสรรคของประเทศไทยในการเป็น ประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง

ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์¹

1. บทนำ

ในสถานการณ์ที่เศรษฐกิจเอเชียมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กลับมีคำถามว่า เอเชียจะรักษาอัตราการเจริญเติบโตต่อไปได้หรือไม่ และจะติด “กับดักรายได้ปานกลาง” (middle income trap) เหมือนที่เคยเกิดกับลาตินอเมริกาในศตวรรษที่ผ่านมาหรือไม่ สำหรับประเทศไทย ธนาคารโลกได้เลื่อนฐานะประเทศไทยขึ้นมาอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางกลุ่มบน (upper middle income) ตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา แต่ยังคงมีความกังวลว่าเศรษฐกิจไทยจะก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลางได้หรือไม่

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามว่า ประเทศไทยจะติดกับดักรายได้ปานกลางหรือไม่ อะไรคือโอกาสของประเทศไทยในการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง อะไรคืออุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง และข้อเสนอแนะแนวทางที่จะทำให้ประเทศไทยพัฒนาเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง

¹นักวิชาการอาวุโส มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดประธานสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (IFD)

2. ประเทศไทยติดกับดักรายได้ปานกลางหรือไม่

กับดักรายได้ปานกลางเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ผ่านมา ซึ่งประเทศจำนวนมากสามารถพัฒนาจากประเทศรายได้ต่ำเป็นประเทศรายได้ปานกลาง แต่ส่วนใหญ่ไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นประเทศรายได้สูง (Gill and Kharas, 2007; World Bank, 2012) กระบวนการพัฒนาจากประเทศรายได้ต่ำเป็นประเทศรายได้ปานกลางอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดของ Lewis-Kuznets กล่าวคือ ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศเป็นกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานและทุนจากภาคเกษตรกรรมที่มีผลิตภาพต่ำ ไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่มีผลิตภาพสูงกว่า (Kuznets, 1955; Lewis, 1955) แต่เมื่อก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจรายได้ปานกลาง ค่าจ้างแรงงานเพิ่มสูงขึ้นและประโยชน์ที่รับจากการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศและการสะสมทุนจะเริ่มลดลง (Perez-Sebastian, 2007; Agénor and Canuto, 2012)

การจำแนกประเทศตามระดับรายได้มีตัวชี้วัดที่ใช้กันมาก คือ GDP per capita แต่ยังไม่มีความชัดเจนในการจำแนกซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน อีกตัวชี้วัดหนึ่งคือ GNI per capita ซึ่งธนาคารโลกใช้ในการแบ่งประเทศในโลกออกเป็น 4 กลุ่มคือ รายได้ต่ำ รายได้ปานกลางกลุ่มล่าง รายได้ปานกลางกลุ่มบน และรายได้สูง ในทำนองเดียวกัน การวัดกับดักรายได้ปานกลางยังไม่มีวิธีการวัดที่เป็นฉันทานุมติ ทั้งนี้จากสำรวจวรรณกรรมพบว่าวิธีวัดอย่างน้อย 3 วิธี ซึ่งในบทความนี้จะใช้ทั้งสามวิธีนี้วิเคราะห์ว่าประเทศไทยติดกับดักรายได้ปานกลางหรือไม่

ระยะเวลาในการข้ามหลักเกณฑ์รายได้ปานกลาง

Felipe et al. (2012) ระบุว่าประเทศที่ติดกับดักรายได้ปานกลาง คือประเทศที่ใช้เวลานานกว่า 28 ปีในการก้าวข้ามระดับรายได้ของประเทศรายได้ปานกลางกลุ่มล่าง (GDP per capita ระหว่าง 2,000 ถึง 7,250 เหรียญสหรัฐ) และใช้เวลามากกว่า 14 ปีในการก้าวข้ามระดับรายได้ของประเทศรายได้ปานกลางกลุ่มบน (GDP per capita ระหว่าง 7,250-11,750 เหรียญสหรัฐ) หากพิจารณาด้วยหลักเกณฑ์นี้ ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มรายได้ปานกลางกลุ่มบนมาตั้งแต่ปี 2546 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2556) ระบุว่า หากประเทศไทยจะก้าวข้ามระดับรายได้ปานกลางกลุ่มบนภายใน 14 ปี จะต้องมีการเพิ่ม GDP per capita เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.6 ต่อปี ซึ่งดูเหมือนมีความเป็นไปได้สูงเพราะเป็นอัตราการขยายตัวปกติของไทย

ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การสมมติให้หลักเกณฑ์จำแนกประเทศคงที่ตลอดเวลา นั้นไม่สมเหตุผล เพราะในความเป็นจริงหลักเกณฑ์นี้ควรจะมีการปรับเปลี่ยนประมาณร้อยละ 2 ถึง 3 ต่อปี ยิ่งไปกว่านั้น Felipe และคณะยังกำหนดหลักเกณฑ์ของประเทศรายได้สูงค่อนข้างต่ำมาก ซึ่งด้วยหลักเกณฑ์นี้ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศถูกจัดให้เป็นเศรษฐกิจรายได้สูง และไม่ติดกับดักรายได้ปานกลาง

อัตราการขยายตัวที่ช้าลง (Growth slowdown)

Eichengreen et al. (2013) ได้ให้คำนิยามของ “อัตราการขยายตัวที่ช้าลง” ว่าเป็นสถานการณ์ที่เป็นไปตามเงื่อนไข 3 ประการ ประการแรก ในช่วงก่อนหน้านี้ (7 ปีหรือมากกว่า) อัตราการขยายตัวของ GDP per capita มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 3.5 ต่อปี ประการที่สอง อัตราการขยายตัวเฉลี่ยของ GDP per capita ในช่วงปัจจุบัน (7 ปีหรือมากกว่า) ต่ำกว่าช่วงก่อนหน้านี้อย่างน้อยร้อยละ 2 ต่อปี ประการที่สาม GDP per capita เกินกว่า 1 หมื่นเหรียญสหรัฐฯ (ราคา ณ ปี 2548) ประเทศไทยมีสถานการณ์เข้ากับเงื่อนไข 2 ประการแรก กล่าวคือ อัตราการขยายตัวของ GDP per capita เฉลี่ยระหว่างปี 2527 ถึง 2539 เท่ากับร้อยละ 7.37 ต่อปี และลดลงเหลือร้อยละ 3.66 ต่อปีระหว่างปี 2542 ถึง 2553 แต่ในช่วงเวลาที่ชะลอตัวนั้น GDP per capita ของไทยยังต่ำกว่า 10,000 เหรียญฯ

การไล่ทันกลุ่มประเทศรายได้สูง (Catching up HIC)

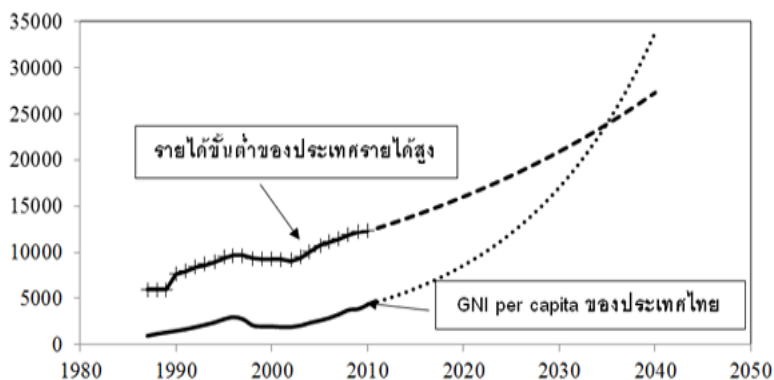
แนวคิดของวิธีนี้ คือ การพิจารณาว่ารายได้ต่อหัวของประเทศหนึ่งๆ เข้าใกล้ประเทศผู้นำมากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่าง GDP per capita ของประเทศนั้นกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศผู้นำ โดยเปรียบเทียบสองช่วงเวลา คืออดีต (50 ถึง 60 ปีที่แล้ว) และปัจจุบัน (Lin and Rosenblatt, 2012; World Bank, 2012)

การวิเคราะห์ด้วยแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าในช่วง 50 ถึง 60 ปีที่ผ่านมารายได้ต่อหัวของไทยเข้าใกล้สหรัฐฯ มากขึ้น แต่ยังห่างจากระดับรายได้ต่อหัวของสหรัฐฯ มาก Im and Rosenblatt (2013) ระบุว่า ประเทศไทยต้องมีอัตราการขยายตัวของ GDP per capita เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 1.3 และ 0.8 ต่อปี จึงจะมีรายได้ทันสหรัฐฯ และประเทศรายได้สูงในกลุ่ม OECD ตามลำดับในอีก 50 ปีข้างหน้า จากการวิเคราะห์ด้วย 3 วิธีการข้างต้นได้ข้อสังเกตว่า ประเทศไทยมีความเสี่ยงของ

การติดกับดักรายได้ปานกลาง เนื่องจากอัตราการขยายตัวของ GDP per capita ลดลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา และระดับรายได้ต่อหัวของไทยยังห่างจากประเทศผู้นำมาก ทั้งนี้หากพิจารณาโดยใช้ GNI per capita ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยธนาคารโลก SIGA (2556) ระบุว่า หาก GNI per capita ของไทยเติบโตด้วยอัตราปัจจุบัน ประเทศไทยจะเป็นเศรษฐกิจรายได้สูงในปี 2579 หรือใช้เวลาถึง 26 ปี (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 GNI per capita ของประเทศไทย และหลักเกณฑ์รายได้ของประเทศรายได้สูง

ที่มา : ดัดแปลงจาก SASIN Institute for Global Affairs (2556)

3. โอกาสของไทยในการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง

จากการวิเคราะห์ด้วยตัวชี้วัดในหัวข้อที่ผ่านมา มีสัญญาณที่แสดงว่าประเทศไทยกำลังจะติดกับดักรายได้ปานกลาง อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีโอกาสในการพัฒนาเป็นเศรษฐกิจรายได้สูง เนื่องจากมีปัจจัยบางประการที่เกื้อหนุนให้เศรษฐกิจไทยสามารถขยายตัวในระดับสูงได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต

โอกาสจาก “ศตวรรษของเอเชีย” (Asian century)

ADB (2011) คาดการณ์ว่า ศตวรรษที่ 21 จะเป็น “ศตวรรษของเอเชีย”

ประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียจะมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วจะมีอัตราการขยายตัวต่ำกว่า ทำให้เอเชียจะกลายเป็นกลุ่มเศรษฐกิจขนาดใหญ่

ใหญ่ที่สุดในโลก Buiter and Rahbari (2011) คาดว่า เศรษฐกิจเกิดใหม่ในเอเชียจะมี
ส่วนแบ่งในจีดีพีโลกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 15 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 38 ในปี 2573
Anderson and Strutt (2011) คาดว่า ประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียจะมีส่วนแบ่ง
มูลค่าการส่งออกและนำเข้าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21 และ 18 ในปี 2547 เป็นร้อยละ
40 และ 29 ในปี 2573

ประเทศไทยจะมีโอกาสในการทำการค้ากับเอเชียมากขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจ
เอเชียที่มีขนาดใหญ่และมีกำลังซื้อสูงขึ้น การศึกษาหลายชิ้นคาดว่า กลุ่มชนชั้นกลาง
ทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 2 ถึง 3 พันล้านคนในอีก 20 ปีข้างหน้า ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ใน
เอเชีย (McKinsey Global Institute, 2012; Wilson and Dragusanu, 2008;
Kharas and Gertz, 2010) นอกจากนี้ การเปิดเสรีทางการค้าภายในภูมิภาคจะทำให้
การค้าและการลงทุนภายในเอเชียขยายตัวมากขึ้น (Ravenhill, 2007)

โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์โลก

โลกกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางเศรษฐกิจ จากเดิมที่ประเทศที่
พัฒนาแล้ว คือ สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่จะเกิดชั่ว
อำนาจใหม่ที่เป็นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา O'Neill and Stupnytska (2009)
คาดว่า จีดีพีของกลุ่มบริกส์ (BRICS) จะมีขนาดใหญ่เท่ากับจีดีพีของกลุ่มจี7 (G7)
ในปี 2575 การที่โลกมีหลายชั่วจะทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจเดิมและ
มหาอำนาจใหม่ และประเทศมหาอำนาจได้พยายามเข้ามามีอิทธิพลในอาเซียน ซึ่งเป็น
จุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของโลก และมีศักยภาพเป็นศูนย์กลางธุรกิจของ
โลกในอนาคต

ปัจจุบันรัฐบาลจีนได้ให้เงินลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ
แก่ประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และพยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการ
คมนาคมเชื่อมโยงระหว่างจีนตอนใต้กับอาเซียน เช่น การก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อ
ระหว่างนครคุนหมิงมายังประเทศต่างๆ ในอาเซียนไปจนถึงสิงคโปร์ หรือโครงการ
พัฒนาการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขง เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน อินเดียมีนโยบาย
“มองตะวันออก” (Look East) โดยการจัดทำข้อตกลงค้าและการลงทุนระหว่าง
อินเดียบกับอาเซียน และริเริ่มโครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศหลาย
โครงการ ทำให้ของมหาอำนาจใหม่ทำให้มหาอำนาจเดิมอย่างสหรัฐต้องหันกลับมาให้

ความสำคัญกับอาเซียนมากขึ้น

การแข่งขันของมหาอำนาจจะทำให้อาเซียนได้รับประโยชน์ในแง่ของการมีอำนาจต่อรองกับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้น และมีโอกาสได้รับการช่วยเหลือด้านต่างๆ ทั้งทางการเงิน เทคโนโลยี และสิทธิพิเศษต่างๆ ประเทศไทยจะมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศมหาอำนาจและจากการดึงดูดการลงทุนจากมหาอำนาจเหล่านี้ เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในศูนย์กลางของภูมิภาคนี้และมีระดับการพัฒนาสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ อย่างไรก็ตามประเทศไทยจะได้รับขึ้นอยู่กับความสามารถของไทยในการบริหารความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ และยุทธศาสตร์ของไทยในการแสวงหาประโยชน์จากกระแสการถดถอยเช่นนี้

โอกาสจากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน

Tahilyani et al. (2011) คาดว่าภูมิภาคเอเชียจะมีการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานถึง 8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในช่วง 10 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะการลงทุนในโครงการคมนาคมระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเป็นไปตามแผนแม่บทว่าด้วยการเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan of ASEAN Connectivity) อาทิ โครงการก่อสร้างโครงข่ายทางหลวงอาเซียน โครงการสร้างระบบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ โครงการสร้างเครือข่ายการขนส่งทางน้ำบนภาคพื้นทวีป เป็นต้น

ในกรณีของประเทศไทย หลังจากวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2540 รัฐบาลมีหนี้สาธารณะในระดับสูง ทำให้ขาดงบประมาณในการลงทุน (McKinsey, 2011) ประกอบกับความขัดแย้งทางการเมืองทำให้การดำเนินโครงการลงทุนต่างๆ ล่าช้า อย่างไรก็ตาม รัฐบาลปัจจุบันมีแผนลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานรวมมูลค่ามากกว่า 2 ล้านล้านบาทระหว่างปี 2558 ถึง 2566 อาทิ โครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน โครงการรถไฟรางคู่ โครงการรถไฟความเร็วสูง โครงการมอเตอร์เวย์และถนนสี่เลนทั่วประเทศ เป็นต้น

แนวโน้มการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้วยเงินลงทุนจำนวนมากมหาศาลจะส่งผลดีต่อการเพิ่มรายได้ต่อหัวประชากร เม็ดเงินลงทุนจะทำให้เกิดการจัดซื้อจัดจ้างและการจ้างงานจำนวนมาก ส่งผลทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในช่วง

10 ปี ข้างหน้า การพัฒนาเส้นทางคมนาคมจะสนับสนุนให้ประเทศไทยมีโอกาสเป็นศูนย์กลางภูมิภาค ทำให้เกิดการพัฒนาด้านที่เศรษฐกิจใหม่ๆ ตามแนวเส้นทางคมนาคม ทำให้เกิดการกระจายรายได้มากขึ้น และทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ลดลง ซึ่งจะส่งผลทำให้ภาคการผลิตในประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มสูงขึ้น

โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสการลงทุนโลก

แนวโน้มสำคัญด้านการลงทุนที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตคือ นักลงทุนแสวงหาแหล่งลงทุนใหม่ที่มีต้นทุนต่ำกว่าจีน เนื่องจากค่าจ้างแรงงานในประเทศจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ รัฐบาลจีนได้เปลี่ยนทิศทางนโยบายจากการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศเป็นการพึ่งพาการบริโภคภายในประเทศมากขึ้น

(McKinsey, 2011) รัฐบาลจีนยังคัดเลือกโครงการลงทุนจากต่างประเทศที่มีคุณภาพมากขึ้น (Zhang, 2013) และส่งเสริมการออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะกลายเป็นเป้าหมายใหม่ของกระแสการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะเวียดนาม กัมพูชา ลาว และเมียนมาร์ ซึ่งมีค่าจ้างแรงงานต่ำ และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง (IMF, 2011) กระแสการลงทุนที่ไหลเข้ามายังอาเซียนจะทำให้เกิดโครงข่ายการผลิตข้ามประเทศ เนื่องจากความแตกต่างของระดับการพัฒนา ค่าจ้าง และผลิตภาพแรงงานของประเทศในอาเซียน จะทำให้ผู้ผลิตมีทางเลือกในการตั้งฐานการผลิตให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันสูงสุด ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์จากกระแสการลงทุนดังกล่าวในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของโครงข่ายการผลิตในภูมิภาค เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ศูนย์กลางของภูมิภาค และการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศจะทำให้การค้าเงินธุรกิจข้ามพรมแดนมีต้นทุนต่ำลง

โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์นวัตกรรมของโลก

ประเทศกำลังพัฒนามีบทบาทในการวิจัยและพัฒนาของโลกมากขึ้น สังเกตได้จากค่าใช้จ่ายวิจัยและพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนามีสัดส่วนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเอเชียมีส่วนแบ่งสูงถึงร้อยละ 39 ของค่าใช้จ่ายวิจัยและพัฒนาทั่วโลก (Veugelers, 2013) เอเชียยังเป็นแหล่งทำวิจัยและพัฒนานอกประเทศ หรือเป็นเป้าหมายที่บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนเพื่อทำวิจัยและพัฒนามากขึ้น โดยประเทศจีนมีการลงทุนวิจัยและพัฒนาจากต่างประเทศอันดับ 3 ของโลก อินเดียอันดับ 6 และสิงคโปร์อันดับ 9 เหตุผลที่ทำให้บริษัทชั้นนำระดับโลกทำวิจัยและพัฒนาในเอเชียมากขึ้น เนื่องจาก

ต้นทุนการออกแบบและวิจัยในเอเชียต่ำกว่าตะวันตก และในอนาคต เอเชียจะมี นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรเป็นจำนวนมาก

การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาที่เพิ่มขึ้นในภูมิภาคเอเชียอาจทำให้เกิดการแพร่กระจายของเทคโนโลยีและความรู้ในภูมิภาคนี้ ประเทศไทยอาจได้รับประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายการลงทุนในกิจกรรมด้านการออกแบบและการวิจัยและพัฒนาเข้ามาในประเทศมากขึ้น นักวิจัยของไทยมีโอกาสดำเนินงานวิจัยและพัฒนาต่างประเศมากขึ้น นอกจากนี้บรรยากาศการแข่งขันด้านการวิจัยและพัฒนาในเอเชียที่เพิ่มขึ้นอาจกดดันให้ภาคเอกชนในประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนามากขึ้น

4. อุปสรรคในการเป็นเศรษฐกิจรายได้สูง

จากหัวข้อที่แล้ว จะเห็นได้ว่า โอกาสของไทยในการก้าวขึ้นเป็นเศรษฐกิจรายได้สูงได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยภายนอกเป็นส่วนใหญ่ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง ประเทศจะต้องมีความพร้อมของปัจจัยภายในประเทศด้วย ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาสู่เศรษฐกิจรายได้สูง

การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเป็นไปอย่างล่าช้า

ถึงแม้ว่าโครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจการเกษตรเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น และพัฒนาขึ้นมาเป็นอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงมากขึ้น สังเกตได้จากโครงสร้างสินค้าส่งออกของไทยที่มีส่วนแบ่งของการส่งออกสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 52.20 เป็นร้อยละ 62.87 ระหว่างปี 2540 ถึง 2550 แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวเป็นเพียงการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตจากภาคการผลิตที่มีผลิตภาพต่ำไปสู่ภาคการผลิตที่มีผลิตภาพสูงขึ้นเท่านั้น

ผู้ผลิตสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงในประเทศไทยเป็นเพียงผู้รับจ้างผลิตให้กับเจ้าของตราสินค้า หรือ original equipment manufacturer (OEM) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำที่สุดในห่วงโซ่อุปทาน ดังตัวอย่างอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งไทยมีมูลค่าการส่งออกถึงร้อยละ 24 ของการส่งออกทั้งหมด

ในปี 2554 แต่อุตสาหกรรมนี้ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนจากต่างประเทศ ใช้เทคโนโลยีการออกแบบ และคำสั่งซื้อจากต่างประเทศ และเป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่มีสัดส่วนการนำเข้าค่อนข้างสูง

ภาคบริการของไทยประกอบด้วยธุรกิจบริการที่มีผลิตภาพแรงงานต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรม (Bhaopichitr, 2014) สังเกตได้จากภาคบริการมีส่วนแบ่งในจีดีพีของประเทศร้อยละ 50.2 มีการจ้างงานร้อยละ 46.6 ของการจ้างงานทั้งประเทศในปี 2555 ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีตัวเลขดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 41.1 และร้อยละ 14.1 ตามลำดับ ส่วนธุรกิจบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูงยังมีข้อจำกัดในการแข่งขัน (Borchert et al, 2014)

ภาคเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีผลิตภาพและมูลค่าเพิ่มต่ำ ภาคเกษตรของไทยมีส่วนแบ่งในการจ้างงานของประเทศสูง แต่มีส่วนแบ่งในจีดีพีของประเทศต่ำ ทำให้แรงงานภาคเกษตรมีรายได้ต่อหัวต่ำ แต่กระนั้นการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรค่อนข้างช้า เนื่องจากนโยบายอุดหนุนภาคเกษตรทำให้ราคาพืชผลเกษตรสูงขึ้น ดังตัวอย่างของโครงการรับจำนำข้าวในปี 2554 ถึง 2555 ซึ่งรัฐบาลรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในราคาสูงกว่าตลาดถึงร้อยละ 50 ทำให้ภาคเกษตรกลับมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นในปีดังกล่าว

นับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 มีการกล่าวถึงการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทยค่อนข้างมาก แต่การปรับโครงสร้างกลับเป็นไปอย่างล่าช้า ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง Tran (2013) พบว่าดัชนีความสามารถในการแข่งขันของสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นในประเทศไทย มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ในขณะที่ดัชนีของสินค้าที่ใช้แรงงานทักษะสูงเพิ่มขึ้นหลังจากเกิดวิกฤต แต่หลังจากนั้นดัชนีกลับไม่เพิ่มขึ้นอีก

อีกประเด็นหนึ่ง คือ ความล่าช้าในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเข้าสู่เศรษฐกิจภาคบริการ หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้นมา การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยกลับหยุดชะงัก เนื่องจากภาคบริการมีสัดส่วนคงที่ที่ประมาณร้อยละ 50 ของจีดีพี และภาคเกษตรอยู่ที่ร้อยละ 9 ถึง 10 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับโครงสร้างเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยของประเทศรายได้ปานกลางทั่วโลก (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2556) ในขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศรายได้สูงจะมีภาคบริการที่มีขนาด

ใหญ่ โดยเฉลี่ยร้อยละ 66 ของจีดีพี และภาคเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 2 สาเหตุที่ทำให้การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจมีความล่าช้า เนื่องจากรัฐบาลไม่กำหนดทิศทางที่ชัดเจน ส่วนภาคธุรกิจเอกชนขาดการมองการณ์ไกล เน้นแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจึงไม่สามารถเป็นตัวนำในการลงทุน (Jitsuchon, 2012) นอกจากนี้ การใช้แรงงานต่างด้าว ผิดกฎหมายที่มีค่าจ้างต่ำ เป็นเหตุผลที่ทำให้สถานประกอบการไม่ปรับตัวให้มีผลิตภาพสูงขึ้น

การขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพ

ประเทศไทยมีแนวโน้มขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากโครงสร้างประชากรไทย กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประเทศเพื่อนบ้านอัตราส่วนพึ่งพิงวัยชราจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 17 ในปี 2563 (UN, 2010) ขณะที่กำลังแรงงานอายุระหว่าง 15 ถึง 64 ปีจะมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 71.5 ในปี 2553 มาอยู่ที่ร้อยละ 68.5 ในปี 2573 (สศช., 2550) จึงอาจกล่าวได้ว่า “หน้าต่างแห่งโอกาส” (Window of Opportunity) ของไทยกำลังจะปิดลง ความได้เปรียบจากค่าแรงราคาถูกจะไม่มีอีกต่อไป

โครงสร้างตลาดแรงงานของไทยไม่สอดคล้องกับความต้องการแรงงานแรงงานที่มีอายุระหว่าง 25 ถึง 65 ปี มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา และต่ำกว่าถึงร้อยละ 66.2 ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว แรงงานส่วนใหญ่จะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ขณะเดียวกันไทยยังมีปัญหาการขาดแคลนแรงงานระดับกลางเนื่องจากผู้ที่เข้าศึกษาในสายอาชีพลดลง ส่วนผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาถึงร้อยละ 91 ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เนื่องจากระดับค่าจ้างของแรงงานที่จบอาชีวศึกษาและปริญญาตรีมีความแตกต่างกันมาก และผู้ที่จบสายอาชีวศึกษาไม่มีเส้นทางอาชีพเหมือนกับผู้ที่จบปริญญา

สำหรับกลุ่มผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีเพียงร้อยละ 30 ยิ่งไปกว่านั้น ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขานี้ที่อยู่ในตลาดแรงงานส่วนใหญ่ยังทำงานไม่ตรงสาขาที่สำเร็จการศึกษา โดยมีผู้ทำงานตรงสาขาเพียงร้อยละ 23 เท่านั้น การขาดแคลนบุคลากรระดับสูงในสายวิทยาศาสตร์อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวขึ้นเป็นเศรษฐกิจรายได้สูง แรงงานไทยยังมีปัญหาเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผลจากระบบการศึกษาไทยขาดคุณภาพ

ADB (2012) ระบุว่า สาเหตุสำคัญที่อาจทำให้ประเทศไทยติดกับดักรายได้ปานกลาง คือ การขาดแคลนทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคบริการของไทยที่ขาดแคลนทุนมนุษย์ที่เหมาะสม หลักฐานของปัญหาคุณภาพในระบบการศึกษาไทย คือ คะแนนในโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) ของนักเรียนไทยต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านและประเทศที่พัฒนาแล้ว สอดคล้องกับคะแนนจากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินัยพื้นฐาน (O-NET) ในวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ต่ำกว่าคะแนนในวิชาอื่นๆ ในทำนองเดียวกัน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2554) ระบุว่า แรงงานใหม่ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานขาดทักษะที่จะทำงานได้จริง โดยเฉพาะแรงงานปฏิบัติการ ที่จบสายอาชีพศึกษาขาดทักษะภาษาต่างประเทศ

การไม่ให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา

อุปสรรคสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจไทยไม่สามารถก้าวขึ้นไปเป็นประเทศรายได้สูง คือ การขาดความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ประเทศไทยมีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศที่มีรายได้สูง สังกัดได้จากค่าใช้จ่ายวิจัยและพัฒนาเพียงร้อยละ 0.2 ถึง 0.3 ของจีดีพี ขณะที่ประเทศรายได้สูงมีค่าใช้จ่ายดังกล่าวมากกว่าร้อยละ 1 ของจีดีพี ยิ่งไปกว่านั้น ภาคเอกชนในประเทศไทยยังทำวิจัยน้อยมาก การวิจัยส่วนใหญ่เป็นของภาครัฐและการทำวิจัยมักจะขาดความร่วมมือกับภาคเอกชน ทำให้ผลงานวิจัยจำนวนมากไม่สามารถนำไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ ปัญหานี้ยืนยันได้จากจำนวนสิทธิบัตรที่ได้รับการจดทะเบียนในประเทศไทยมีเพียง 46 ชิ้นในปี 2553 ซึ่งน้อยกว่าประเทศอื่นๆ ในเอเชีย อาทิ ญี่ปุ่น 44,814 ชิ้น เกาหลีใต้ 11,671 ชิ้น ไต้หวัน 8,238 ชิ้น จีน 2,657 ชิ้น สิงคโปร์ 603 ชิ้น และมาเลเซีย 429 ชิ้น (US Patent and Trademark Office 2011)

สาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยมีการวิจัยและพัฒนาค่อนข้างน้อย เนื่องจากรัฐบาลไทยไม่ให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านนี้ ซึ่งไม่เห็นผลตอบแทนที่ชัดเจนในระยะสั้น จึงหันไปให้ความสำคัญกับเรื่องอื่นที่สามารถสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองได้ รวมทั้งปัจจัยสนับสนุนการวิจัยและพัฒนายังมีไม่เพียงพอ อาทิ การขาดแคลนนักวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การขาดโครงสร้างพื้นฐานรองรับการลงทุนและการบ่มเพาะอุตสาหกรรมด้านการวิจัย พัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ และสถาบันในการ

ปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาไม่เข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยประการสำคัญ คือ การขาดแคลนนักวิจัย โดยจำนวนนักวิจัยมีสัดส่วนเพียง 3.3 คน ต่อประชากร 10,000 คน เทียบกับมาเลเซียที่มีนักวิจัย 8 คนต่อประชากร 10,000 คน ขณะที่สิงคโปร์มีนักวิจัย 64 คน ต่อประชากร 10,000 คน

ความเหลื่อมล้ำของรายได้

ที่ผ่านมา การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น และจำนวนคนยากจนลดลงจาก 34.1 ล้านคนในปี 2531 เหลือ 8.8 ล้านคนในปี 2554 แต่การกระจายรายได้กลับไม่ดีขึ้น ประชากรร้อยละ 20 ที่ยากจนที่สุดมีส่วนแบ่งรายได้เพียงร้อยละ 4.6 ของรายได้ทั้งประเทศ ส่วนประชากรร้อยละ 20 ที่รวยที่สุดมีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 54 รายได้เฉลี่ยของคนทั้งสองกลุ่มยังมีความแตกต่างกันมากขึ้น โดยในปี 2554 มีความแตกต่างของรายได้ถึง 11.75 เท่า (กอร์ปศักดิ์, 2556) สาเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยเกิดจากการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Apichat, 2014) ทำให้เกิดการกระจุกตัวของการพัฒนา สังเกตได้จากงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรให้กับกรุงเทพฯ มีสัดส่วนสูงมาก และความแตกต่างของคุณภาพของบริการสาธารณะระหว่างเมืองกับชนบท รวมทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างประชากรในเมืองและชนบท

อีกสาเหตุหนึ่ง คือ ประเทศไทยยังมีเศรษฐกิจนอกระบบที่มีขนาดใหญ่ แรงงานที่อยู่นอกระบบมีสูงถึงร้อยละ 62.6 ของกำลังแรงงานในปี 2555 ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เปลี่ยนแปลงตลอดหลายปีที่ผ่านมา ภาคเศรษฐกิจนอกระบบส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพและมาตรฐานในการผลิตสินค้าและให้บริการ และขาดองค์ความรู้และเงินทุนในการเพิ่มผลิตภาพ แรงงานนอกระบบไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานและจากระบบสวัสดิการสังคม ทำให้มีรายได้ต่ำและความเสี่ยงในการเผชิญปัญหาการว่างงาน การขาดรายได้ และขาดหลักประกัน

ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว เพราะทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีความจำกัดในการพัฒนาตนเอง เพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้น รวมทั้งยังเป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางสังคมและความวุ่นวายทางการเมือง ในทางตรงข้าม การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำจะช่วยสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพราะจะช่วยยกระดับรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ใน

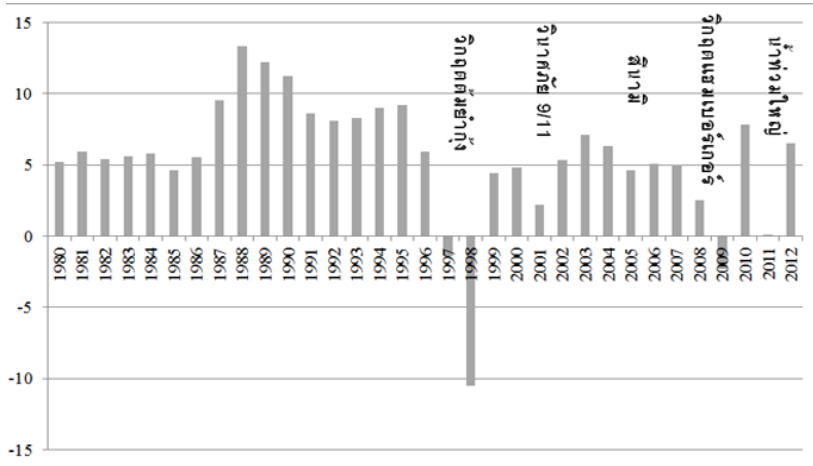
สังคม ทำให้ขนาดตลาดภายในประเทศขยายตัว และทำให้รัฐบาลจัดเก็บรายรับได้มากขึ้น รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง (Phongpaichit and Benyaapikul, 2013)

การขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

อุปสรรคในก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลางของไทย คือ ความเสี่ยงต่อการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ไม่สามารถรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง อัตราการขยายตัวของจีดีพีของไทยผันผวนมากขึ้น โดยมีการชะลอตัวทางเศรษฐกิจเนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น เหตุการณ์ 9/11 ในปี 2544 วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ในปี 2551 และมหาอุทกภัยในปี 2554 เป็นต้น (รูปที่ 2) เศรษฐกิจไทยจะต้องเผชิญความเสี่ยงมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากเศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงและพึ่งพาเศรษฐกิจโลกมากขึ้น การเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างรวดเร็วและผันผวนตลอดเวลาอาจเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจขนาดเล็กเช่นประเทศไทย ในขณะที่ภาครัฐของไทยมีความจำกัดในการใช้นโยบายการคลังเพื่อรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากแนวโน้มการลดลงของภาษีศุลกากรและภาษีนิติบุคคล แต่รัฐบาลมีภาระในการจัดสวัสดิการสังคมมากขึ้น (Jitsuchon, 2012) นอกจากนี้ เศรษฐกิจไทยยังต้องนำเข้าน้ำมันดิบจากต่างประเทศกว่าร้อยละ 80 ของพลังงานทั้งหมดที่ต้องการในประเทศ ทำให้เศรษฐกิจไทยมีความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาพลังงานของโลก

รูปที่ 2 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทย

Source: เกียรติก้อง (2557)

ปัญหาธรรมาภิบาล

ปัญหาธรรมาภิบาลในสังคมไทยปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ โดยรูปแบบหนึ่งที่เป็นปัญหาที่รุนแรงคือ การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาคอร์รัปชันในประเทศไทยทวีความรุนแรงมากขึ้นจนมีการกล่าวกันว่า เอกชนที่ต้องการได้โครงการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐต้องจ่ายสินบนให้กับนักการเมืองในอัตราที่สูงขึ้น โดยบางโครงการอาจต้องจ่ายสูงถึงร้อยละ 50 ของมูลค่าโครงการ สอดคล้องกับการจัดอันดับดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index) ที่ระบุว่า ประเทศไทยถูกจัดอันดับลดลงจากอันดับ 88 ในปี 2555 เป็นอันดับที่ 102 ในปี 2556

ปัญหาคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการก้าวไปสู่เศรษฐกิจรายได้สูง เนื่องจากทำให้งบประมาณของประเทศถูกใช้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยหรือไม่ตรงจุด เพราะนักการเมืองและข้าราชการใช้อำนาจในการกำหนดนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของตนมากกว่าประโยชน์ของประเทศชาติ ปัญหาดังกล่าวยังทำลายระบบแรงจูงใจที่ถูกต้อง เพราะผู้ที่ได้รับงานจากรัฐคือ พวกพ้องหรือผู้ที่จ่ายผลประโยชน์ให้นักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ใช่แข่งขันกัน

ด้วยประสิทธิภาพและความได้เปรียบในการแข่งขัน ในทำนองเดียวกัน ข้าราชการที่อยากเติบโตในหน้าที่การงาน ต้องร่วมมือกับนักการเมือง เพื่อทำการทุจริตหรือต้องจ่ายเงินให้นักการเมือง เพื่อให้แต่งตั้งตนเองดำรงตำแหน่งสูงขึ้น

5. สรุปและเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ในหัวข้อที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีอากรของการติดกับดักรายได้ปานกลาง แต่ยังมีโอกาสจากปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้เศรษฐกิจไทยยังสามารถรักษาระดับขยายตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ไทยยังมีปัญหาภายในหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นประเทศรายได้สูง ดังนั้น ด้วยปัจจัยหรือแนวทางเดิมๆ จึงไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้ในระดับสูงอย่างที่เคยเป็นมาก่อนวิกฤตในปี 2540 การก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลางจำเป็นต้องมีปัจจัยหรือแนวทางใหม่ๆ ในการพัฒนาประเทศ

ประการแรก การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องได้รับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น โดยการยกระดับสถานประกอบการในประเทศจากการเป็นผู้รับจ้างผลิตเป็นผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ (ODM) และเจ้าของตราสินค้า (OBM) ส่วนอุตสาหกรรมดั้งเดิมที่ใช้แรงงานเข้มข้นควรได้รับการส่งเสริมให้ย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้านเพื่อใช้ประโยชน์จากแรงงานราคาถูก ประการสำคัญ การกำหนดอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์เป็นนโยบายที่จำเป็น เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก จึงไม่ควรใช้ทรัพยากรในการลองผิดลองถูก แต่ควรทำการศึกษาวิจัยว่าอะไรที่ควรเป็นอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศ รวมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมอย่างเจาะจงทุกด้าน เพื่อพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมใหม่ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในอนาคต สำหรับภาคบริการควรมีการเปิดเสรีมากขึ้น เนื่องจากภาคบริการของไทยยังไม่ได้เปิดเสรีมากนัก จึงเป็นเหตุให้ภาคบริการในประเทศไทยยังเป็นบริการที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำ และส่งผลทำให้การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจภาคบริการยังล่าช้า การเปิดเสรีภาคบริการจะทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง และลดความไม่มีประสิทธิภาพและการผูกขาดที่มีอยู่ในภาคบริการ ส่วนภาคเกษตรกรรมควรได้รับการพัฒนาผลิตภาพ โดยการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และการ

ใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงาน เพื่อย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรไปสู่ภาคที่มี
ผลิตภาพสูงขึ้น

ประการที่สอง การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา

ประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนามากขึ้น โดยการ
เพิ่มค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะในภาคเอกชน เช่น การสนับสนุนงบประมาณ
เพื่อเป็นทุนวิจัยและพัฒนาแก่ภาคเอกชน การลดหย่อนภาษีสำหรับค่าใช้จ่าย
วิจัยและพัฒนาของเอกชน และการสนับสนุนให้นักวิจัยภาครัฐไปทำงานกับภาค
เอกชน การสร้างนักวิจัยและพัฒนาจำนวนมาก โดยให้ทุนไปศึกษาในสาขาที่จำเป็น
ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศ และการนำเข้านักวิจัยจากต่าง
ประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมการลงทุนในกิจกรรมด้านการวิจัยและพัฒนา และการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนกิจกรรมวิจัยและพัฒนาและการบ่มเพาะธุรกิจ
เทคโนโลยี

ประการที่สาม การพัฒนาคุณภาพคน

ระบบการศึกษาไทยต้องได้รับการปฏิรูปทั้งระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพและ
สร้างความเท่าเทียมกันในเชิงคุณภาพการศึกษา การเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลางและทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดมากกว่าการท่องจำ ครูควรได้
รับการฝึกอบรมให้มีคุณภาพและปรับโครงสร้างค่าตอบแทนครูให้สูงขึ้นเพื่อดึงดูดคน
เก่งเข้ามาเป็นครู โรงเรียนควรปรับเป็นโรงเรียน 2 ภาษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียน
ภาษาต่างประเทศ และเตรียมผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองโลก ส่วนมหาวิทยาลัย
ควรร่วมมือภาคธุรกิจหรือกลุ่มอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา ฝึกอบรม และวิจัย
และพัฒนา เพื่อให้มีความสามารถผลิตบุคลากรและผลงานวิจัยที่สอดคล้องกับ
ความต้องการของอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งอาจปรับตัวให้มีความเชี่ยวชาญ
เฉพาะทางเพื่อตอบสนองความต้องการของบางอุตสาหกรรม ขณะที่มหาวิทยาลัยบาง
แห่งอาจได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพสูงในหลายสาขาวิชาเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก
(world class university)

ประการที่สี่ การนำแรงงานนอกระบบเข้าระบบ

การมีเศรษฐกิจนอกระบบขนาดใหญ่จะทำให้ยากในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้ง
ระบบ เพราะผู้ประกอบการและแรงงาน จะไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายรัฐไม่ถูก

ควบคุมการดำเนินงานและพัฒนาจากหน่วยงานรัฐ แรงงานนอกระบบจะไม่ได้รับการคุ้มครอง ได้รับค่าจ้างต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม การอยู่นอกระบบมีต้นทุนต่ำกว่าการเข้ามาในระบบ จึงจำเป็นต้องสร้างกลไกจูงใจให้เข้าสู่ระบบ โดยผูกเข้ากับสิทธิต่างๆ อาทิ สิทธิการเข้าถึงสวัสดิการสังคม สิทธิทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุน สิทธิการได้รับบริการของรัฐซึ่งเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เป็นต้น

ประการที่ห้า การจัดการความเสี่ยงแบบครอบคลุม

หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ระบบการเงิน การคลัง และระบบสถาบันการเงินของประเทศได้รับการปฏิรูปให้มีประสิทธิภาพและมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยกลับมีความผันผวนมากขึ้น จากปัจจัยภายนอกประเทศและภัยธรรมชาติ การรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศจึงจำเป็นต้องมองให้กว้างกว่าการจัดการนโยบายเศรษฐกิจมหภาคเท่านั้น แต่ควรพิจารณาถึงการบริหารความเสี่ยงในเชิงโครงสร้างและความเสี่ยงด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การกระจายสัดส่วนการส่งออกไปยังตลาดใหม่ๆ การปรับโครงสร้างการใช้พลังงานและพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อลดการพึ่งพาน้ำมันดิบที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ การเพิ่มสัดส่วนการพึ่งพาตลาดในประเทศโดยให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ รวมทั้งการพัฒนาระบบเตือนภัยและป้องกันภัยพิบัติ เพื่อลดความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ประการที่หก การส่งเสริมธรรมาภิบาล

ประเด็นสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย คือ การแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและการมีผลประโยชน์ทับซ้อนในระบบการเมืองและระบบราชการ ประชาชนควรได้รับการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองและมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและแสดงความเห็นในการพัฒนาประเทศ พรรคการเมืองต้องเป็นพรรคของประชาชนมิใช่พรรคที่ควบคุมโดยกลุ่มทุนหรือผู้มีอิทธิพลทางการเมืองบางกลุ่ม ระบบตรวจสอบควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบนักการเมืองและข้าราชการ ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินต้องเปิดเผยหรือให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบได้ทั้งหมด

ระบบราชการควรได้รับการพัฒนาให้มีระบบคุณธรรม (merit system) โดยการพัฒนากระบวนการประเมินผลการทำงาที่เป็นวิทยาศาสตร์ การปรับระบบการให้ผล

ตอบแทนที่ผูกกับผลการทำงาน การปรับเงินเดือนข้าราชการให้เทียบเท่าเอกชนเพื่อดึงคนเก่งเข้ามาทำงานราชการและลดแรงจูงใจในการทุจริต รวมทั้งการให้ข้าราชการออกจากราชการได้ถ้าไม่มีผลงาน

สถานการณ์เศรษฐกิจไทยในปัจจุบันดูเหมือนยังสามารถขยายตัวได้ในระดับที่น่าพอใจ แต่เมื่อพิจารณาด้วยตัวชี้วัดเชิงปริมาณและพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวในปัจจุบัน มีสัญญาณที่แสดงว่า เศรษฐกิจไทยมีความเสี่ยงติดกับดักรายได้ปานกลาง และถึงแม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ในสภาพแวดล้อมภายนอกที่สนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคต แต่ยังมีปัญหาและความอ่อนแอภายในที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจให้แข่งขันได้ในอนาคต การพัฒนาประเทศเพื่อให้ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลางจึงเป็นงานหนักที่ทำหายและต้องการรัฐบาลที่มีวิสัยทัศน์มีเจตจำนงทางการเมืองที่จะทำให้สำเร็จ และได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กอร์ปศักดิ์ ภู่อะกุล. (2556). คุณภาพของการเจริญเติบโตจากมิติของการกระจาย
รายได้ : ปัญหาและทางออก. เอกสารนำเสนอในการประชุมประจำปีของ
ธนาคารแห่งประเทศไทย วันที่ 19 กันยายน 2556.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจไทยสู่เศรษฐกิจรายได้
สูง. เอกสารการบรรยายในโครงการฝึกอบรมนักลงทุนเพื่อสังคมรุ่นใหม่ ครั้งที่
22 ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย วันที่ 23 สิงหาคม 2557.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ
ศึกษาความพร้อมของกำลังคนรองรับการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า 9
สาขา ตามกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฝีมือ
แรงงาน กระทรวงแรงงาน.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ
นโยบายสาธารณะเพื่อยกระดับไทยให้พ้นกับดักรายได้ปานกลาง. กรุงเทพฯ
: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). การคาด
ประมาณประชากรของประเทศไทย (ระดับปานกลาง) ปี 2543-2573.
กรุงเทพฯ : สศช.
- SASIN Institute for Global Affairs (SIGA). (2556). รายงานผลการศึกษาระดับ
สมบูรณ์ โครงการบริหารการเปลี่ยนแปลงกระทรวงการคลัง. กรุงเทพฯ :
กระทรวงการคลัง.
- Agénor, Pierre-Richard and Canuto, Otaviano. (2012). Middle-Income
Growth Traps, World Bank Policy Research Working Paper 6210,
Washington DC: World Bank.

- Anderson, Kym and Strutt, Anna. (2011). **The Changing Geography of World Trade: Projections to 2030**. (Online). Available URL: <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/5232.pdf>
- Apichat S. (2014). **Policy priorities for continuous development: A political economy approach**. Presentation in “Enabling Prosperity: Moving Beyond the Middle Income Trap,” Bangkok, organized by the Australian-Thai Chamber of Commerce (AustCham), June 25, 2014.
- Asian Development Bank. (2011) **ASIA 2050: Realizing the Asian Century**. Singapore: Asian Development Bank.
- Asian Development Bank. (2012). **Asian Development Outlook 2012 Update: Services and Asia’s Future Growth**. Manila: Asian Development Bank.
- Bhaopichitr, Kirida. (2014). **Enabling Prosperity: Moving Beyond the Middle Income Trap**. Presentation in “Middle-Income Trap Conference,” organized by the Australian-Thai Chamber of Commerce (AustCham), June 25, 2014.
- Borchert, Ingo, *Gootiiz, Batshur and Mattoo, Aaditya*. (2014). Policy barriers to international trade in services: evidence from a new database. World Bank Economic Review 28, no 1: 162-188.
- Buiter, Willem and Rahbari, Ebrahim. (2011). **Trade transformed –The emerging corridors if trade power**. CITI Global Perspective Solutions (GPS), CITI.
- Eichengreen, Barry, Park, Donghyun, and Shin, Kwanho. (2013). **“Growth Slowdowns Redux: New Evidence on the Middle-Income Trap.”** National Bureau of Economic Research No.18673.

- Felipe, Jesus, Abdon, Arnelyn and Kumar, Utsav. (2012). **“Tracking the Middle-income trap: What Is It, Who Is in It, and Why.”** Levy Economics Institute of Bard College Working Paper No.175.
- Gill, Indermit and Kharas, Homi. (2007). **An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth.** Washington DC: World Bank.
- Im, Fernando Gabriel and Rosenblatt, David. (2013). **Middle-Income Traps: A Conceptual and Empirical Survey.** Policy Research Working Paper 6594. Washington, DC: World Bank.
- IMF. (2011). World Economic Outlook Database. Jitsuchon, Somchai. (2012). **“Thailand in a Middle-income Trap.”** TDRI Quarterly Review 27, no 2: 13-20.
- Kharas, H., & Gertz, G. (2010). **‘The new global middle class: a cross-over from West to East’**, in C. Li (ed.), China’s emerging middle class: beyond economic transformation. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Kuznets, Simon. (1955). **“Economic Growth and Income Inequality.”** American Economic Review 45, no 1: 1-28.
- Lewis, Arthur. (1955). **The Theory of Economic Growth.** Homewood, Illinois: Irwin.
- Lin, Justin Yifu and Rosenblatt, David. (2012). **Shifting Patterns of Economic Growth and Rethinking Development.** Policy Research Working Paper 6040. Washington, DC: World Bank.
- McKinsey. (2011). **Asia’s \$1 trillion infrastructure opportunity.** Retrieved May 30, 2013, from http://www.mckinsey.com/insights/financial_services/asias_1_trillion_infrastructure_opportunity
- McKinsey Global Institute. (2012). **Urban world: Cities and the rise of the consuming class.** McKinsey Global Institute. Retrieved

- May 31, 2013, from http://www.mckinsey.com/insights/urbanization/urban_world_cities_and_the_rise_of_the_consuming_class
- O'Neill, J. and Stupnytska, A. (2009). **"The Long-Term Outlook for the BRICs and N-11 Post Crisis,"** Global Economics Paper No. 192.
- Perez-Sebastian, Fidel. (2007). **"Public Support to Innovation and Imitation in a Non-Scale Growth Model."** Journal of Economic Dynamics and Control 31: 3791-821.
- Phongpaichit, Pasuk. and Benyaapikul, P. (2013). **Political Economy Dimension of a Middle Income Trap: Challenge and opportunity for policy reform,** Thailand. Bangkok: The Asian Foundation.
- Ravenhill, J. (2007). **Fighting irrelevance: An economic community 'with ASEAN characteristics,'** Working paper 2007/3, Canberra, Australia: Department of International Relations, Australian National University.
- Tahilyani, N., Tamhane, T. and Tan, J. (2011). **Asia's \$1 trillion infrastructure opportunity.** Insights & Publications. McKinsey.
- Tran, V.T. (2013). **The Middle-Income Trap: Issues for Members of the Association of Southeast Asian Nations.** ADBI Working Paper 421. Tokyo: **Asian Development Bank Institute.** Available: <http://www.adbi.org/working-paper/2013/05/16/5667.middle.income.trap.issues.asean/>
- United Nations population Division. (2010). **World Population Prospects the 2010 Revision: Data Online.**

- US Patent and Trademark Office (USPTO). (2011). **Number of Patents Granted as Distributed by Year of Patent Grant Breakout by US State and Foreign Country of Origin**. St. Alexandria, VA: USPTO. http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_utl.htm.
- Veugelers, R. (2013). **The World Innovation Landscape: Asia Rising? Bruegel Policy Contribution, 2013/02**. Retrieved September 15, 2013, from <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/766-the-world-innovation-landscape-asia-rising/>
- Wilson, D., and Dragusanu, R. (2008). **“The Expanding Middle: The Exploding World Middle Class and Falling Global Inequality.”** Global Economics Paper 170. New York: Goldman Sachs Economic Research. Retrieved July 27, 2013, from <http://www.ryanallis.com/wp-content/uploads/2008/07/expandingmiddle.pdf>
- World Bank. (2012). **China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative High-Income Society**. Washington, DC: World Bank.
- Zhang, Moran. (2013, January 25). **“India and ASEAN Economies to Become the Next China for (Manufacturing) Foreign Direct Investment (FDI).”** International Business Times.

